

ژانرهای سینمایی

امیرحسین بیرجندی

اشاره

«ژانر» کلمه‌ای فرانسوی است به معنی گونه و نوع است و شیوه‌ای برای سازمان‌دهی فیلم‌ها مطابق الگوهای شناخته شده تلقی می‌شود. ژانر در سینما به اندازه‌ی نخستین فیلم‌های تاریخ سینما قدمت دارد، اما اساساً از دهه‌ی ۱۹۶۰ به‌طور جدی مطرح شد و هم‌چنان کاربرد دارد و مورد بحث است.

ژانر چیزی بیش از یک فهرست‌بندی است و نه تنها به نوع فیلم، بلکه به انتظارات و پیش‌فرض‌های بیننده (مثلاً حدس و گمان‌هایی که فیلم چگونه پایان خواهد یافت) نیز اشاره می‌کند. ژانرها ایستا نیستند. با زمان تحول می‌یابند و حتی منقرض می‌شوند. در نتیجه، قراردادهای هر ژانر نیز تحول می‌یابند و به دلایل اقتصادی و فناوریانه دگرگون می‌شوند.

حال برای روشن شدن هرچه بیشتر مفهوم ژانر و انواع آن، به معرفی مهم‌ترین ژانرهای سینمایی که سابقه‌ای طولانی دارند و اکنون نیز به کار می‌روند، می‌پردازیم.

ژانر وحشت

به گونه‌ی فیلم‌های ترسناکی اطلاق می‌شود که به‌وسیله‌ی موجودات غیرواقعی و یا غیرزمینی و یا انسان‌ها و اتفاقات واقعی، در طول فیلم حس دلهره و ترس را به مخاطب منتقل می‌کنند. به نوعی با شروع مکتب «اکسپرسیونیسم» در آلمان دهه‌ی ۱۹۲۰، فیلم‌های ترسناک نیز ساخته شدند و در دهه‌های ۵۰، ۶۰ و ۷۰ میلادی به اوج خود رسیدند. فیلم‌سازان معروفی در دنیا به ساخت چنین فیلم‌هایی علاقه داشته‌اند و برخی بیشتر در این حیطه فیلم ساخته‌اند؛ مانند: فردریش ویلهلم مورنا، فریتس لانگ و راجر کورمن.

که از جمله فیلم‌های معروف این ژانر می‌توان به این موارد اشاره کرد: نوسفراتو، دکتر جکیل و مستر هاید و جیغ.

البته فیلم‌سازان دیگری نیز بوده‌اند که در کنار ساخت فیلم در ژانرهای دیگر، به سراغ ژانر وحشت نیز آمده‌اند؛ مانند استنلی کوبریک که در سال ۱۹۷۸ فیلم «تالو» را ساخت. این فیلم یکی از شاخص‌ترین فیلم‌های ژانر وحشت در تاریخ سینماست.

در فیلم تالکو، نویسنده‌ای به همراه خانواده‌اش (همسر و پسر خردسالش) برای گذراندن فصل زمستان به هتلی دوردست می‌روند؛ هتلی که در زمستان به خاطر بارش زیاد برف تعطیل است و کسی در آن زندگی نمی‌کند. آن‌ها می‌باید در این هتل بسیار بزرگ به تنهایی زمستان را سپری کنند. نویسنده در این فضای به ظاهر آرام مشغول نگارش کتابش می‌شود، اما اتفاقات ترسناکی رخ می‌دهند و ارواح و اشباحی در این هتل مرموز به آزار و اذیت همسر و پسرش دست می‌زنند. زمانی اوضاع وخیم‌تر می‌شود که متوجه می‌شویم، خود نویسنده نیز دیوانه‌وار قصد کشتن همسر و فرزند خود را دارد. این فیلم براساس یکی از داستان‌های معروف استفن کینگ ساخته شد و نام جک نیکلسن، هنرپیشه‌ی معروف آمریکایی، با این فیلم بر سر زبان‌ها افتاد.

ژانر حماسی - تاریخی

از زمانی که ابزار و امکانات سینما، امکان ساخت فیلم در ابعاد بزرگ همراه با سیاهی‌لشکر را یافت، فیلم‌سازان معروفی به سراغ داستان‌های اساطیری و تاریخی رفتند؛ وقایعی تاریخی مانند کشورگشایی شاهان، دلاوری‌ها و یا باغی‌گری شخصیت‌های معروف تاریخی، و... اغلب این فیلم‌ها قهرمان‌محور هستند و با هزینه‌ی بسیار بالایی تولید می‌شوند. برای بازسازی زمان واقعی داستان، هزینه‌های بن هور ساخته‌ی ویلیام وایلر

زیادی صرف صحنه‌آرایی و ساخت دکور و هم‌چنین لباس بازیگران می‌شود و می‌کوشند رویداد تاریخی باشکوه هرچه تمام‌تر به‌نمایش درآید.

از کارگردانان معروف این ژانر می‌توان از آنتونی مان، ویلیام وایلر و دیوید لین نام برد و «ال‌سید»، «اسپار تاکوس»، «گلا دیاتور» و «ده فرمان» از جمله فیلم‌های مشهور این ژانر هستند. فیلم بن هور (۱۹۲۹) با بازی چارلتون هستون، یکی از نمونه‌های بسیار موفق ژانر فیلم حماسی-تاریخی است. این فیلم داستان زندگی دلاوری است که با همراهی بردگان دیگر، شورش می‌کند و به جنگ علیه شاهان ستمگر زمان خویش می‌پردازد. در سینمای ایران نیز نمونه‌هایی از نوع فیلم‌های حماسی-تاریخی داریم که موضوع اغلب آن‌ها شخصیت‌های مذهبی هستند؛ مانند فیلم‌های «روز واقعه»، «مریم مقدس» و «امام علی (ع)». فیلم‌های «کمال‌الملک» و «میرزا کوچک‌خان» نیز به شخصیت‌های تاریخی می‌پردازند.

ژانر علمی-تخیلی

این گونه از فیلم‌ها به داستان‌هایی می‌پردازند که معمولاً ریشه‌ی واقعی ندارند و در زمان آینده می‌گذرند. داستان‌های متافیزیکی و یا داستان‌هایی درباره‌ی موجودات فضایی در کرات دیگر، موضوع اغلب این فیلم‌هاست. مانند ژانر حماسی-تاریخی، تولید این فیلم‌ها هم هزینه بسیار بالایی دارد و به فناوری و استفاده از جلوه‌های ویژه‌ی تصویری نیازمند است که برای این کار، گروه‌های متخصص در این زمینه به عوامل اصلی فیلم اضافه می‌شوند. در واقع بخش اصلی فیلم، پس از فیلم‌برداری، در استودیوها و به وسیله‌ی رایانه به‌وجود می‌آید. هرچه فناوری پیشرفته می‌شود، جلوه‌های ویژه پیچیده‌تر و حیرت‌انگیزتری برای این گونه از فیلم‌ها خلق می‌شود.

از کارگردانان معروف این ژانر می‌توان به جرج لوکاس، استیون اسپیلبرگ و رابرت زمکیس از کارگردانان مشهور، و «جنگ ستارگان»، «بازگشت به آینده»، «برخورد نزدیک از نوع سوم» و «اودیسه‌ی فضایی ۲۰۰۱»

از فیلم‌های معروف این ژانر هستند. اسپیلبرگ محبوب‌ترین فیلم‌سازان این ژانر است که چند فیلم علمی-تخیلی موفق و پرفروش در کارنامه‌اش دارد. در فیلم «فی تی» ساخته‌ی او، موجودی فضایی از کره‌ای ناشناخته به زمین می‌آید. این

موجود ابتدا موجب ترس انسان‌ها می‌شود، ولی بعد از مدتی رابطه‌ی عاطفی خوبی با پسر بچه‌ای برقرار می‌کند و به موجودی دوست‌داشتنی تبدیل می‌شود. این فیلم در فهرست ده فیلم پرفروش تاریخ سینما قرار دارد. از نمونه‌های این ژانر در سینمای ایران می‌توان به پاتال و ارزوها کوچک، سفر جادویی، مرد نامریی و من زمین را دوست دارم اشاره کرد.

ژانر جنگی

جنگ موضوع اصلی داستان‌های این گونه از فیلم‌هاست. در اغلب این فیلم‌ها به دل‌آوری‌ها و شجاعت‌های قهرمانان کشوری که مورد حمله قرار گرفته است،

پرداخته می‌شود. تأکید بر اثرات مخرب و زبان‌آور جنگ در این فیلم‌ها باعث به وجود آمدن «تم ضد جنگ» در اکثر این فیلم‌ها شده است و به نوعی تمامی این فیلم‌ها در نكوهش جنگ هستند. وقایع و رویدادهای تاریخی،

نجات سرباز وظیفه رایان ساخته‌ی استیون اسپیلبرگ

مانند جنگ‌های جهانی اول و دوم، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و جنگ عراق و کویت، تاکنون موضوع فیلم‌های جنگی بسیاری بوده‌اند.

از فیلم‌سازان مهمی که در این ژانر فیلم ساخته‌اند، می‌توان به ساموئل فولر، فرانسیس فورد کاپولا، الیور استون و ریچارد لیکایت اشاره کرد. از فیلم‌های مطرح این ژانر نیز می‌توان از «جوخه»، «و اینک آخر الزمان»، «نردبان جیکوب» و «فهرست شیندلر» نام برد.

فیلم «نجات سرباز وظیفه رایان»، ساخته‌ی استیون اسپیلبرگ از نمونه‌های درخشان فیلم جنگی است که به داستان مقاومت عده‌ای سرباز جنگ می‌پردازد و به نفس‌زدانسانی جنگ اشاره دارد. صحنه‌های تأثیرگذار حمله و تیراندازی در میدان جنگ و احساس همذات‌پنداری مخاطبان با شخصیت‌های فیلم باعث می‌شود، مخاطب خود را در صحنه‌های فیلم ببیند و پلیدی و ویران‌کننده بودن جنگ را لمس کند.

در سینمای ایران نمونه‌های فراوانی از فیلم‌های ژانر جنگ به خصوص بعد از دوران دفاع مقدس وجود دارد؛ مثل فیلم‌های «کیمیا»، «دیده‌بان»، «مهاجر»، «سرزمین خورشید»، «سفر به چزابه» و «نجات‌یافتگان». با ساخته شدن فیلم‌های جنگی درباره‌ی هشت سال دفاع مقدس، فیلم‌سازانی وارد جرگه‌ی فیلم‌سازان مطرح سینمای ایران شدند که تخصصشان ساخت فیلم جنگی است؛ مانند ابراهیم حاتمی‌کیا، مرحوم رسول ملاقلی‌پور و احمد رضا درویش.

ژانر جاده‌ای

همان‌طور که از نام این ژانر پیداست، قهرمانان و شخصیت‌های این گونه از فیلم‌ها، در طول فیلم همواره در حال حرکت هستند و معمولاً در حال سفر از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگرند. اتومبیل، موتورسیکلت، تعقیب و گریز و مکان‌های غیر شهری و جاده‌ها، از مشخصه‌های بارز این گونه از فیلم‌ها هستند. اغلب آن‌ها، فیلم‌هایی هنری به حساب می‌آیند و مخاطبان آن‌ها معمولاً مخاطبان خاص هستند.

فیلم «پاریس - تگزاس»، ساخته‌ی ویم وندرس، از

۷. ژانر نوآر

داستان فیلم‌های نوآر بسیار شبیه و نزدیک به داستان فیلم‌های پلیسی است، با این تفاوت که در این گونه فیلم‌ها، شخصیت اصلی و قهرمان داستان، منفی و یا غالباً خلافکار است و پلیس و مأموران قانون به دنبال او هستند. مخاطب، شخصیت (کاراکتر) نقش اول فیلم را دوست دارد و با هیجان، داستان او را دنبال می‌کند. معمولاً در پایان، بالاخره قهرمان فیلم به چنگ نیروهای پلیس می‌افتد و یا در نهایت کشته می‌شود.

این ژانر که با مهاجرت فیلم‌سازان آلمانی (خالق سبک اکسپرسیونیسم) بعد از جنگ جهانی دوم به آمریکا به وجود آمد، در برهه‌ای تاریخی بسیار جریان‌ساز بود و با ظهور بازیگری به نام همفری بوگارت که ایفاکننده‌ی شخصیت اصلی اغلب فیلم‌های نوآر در آن سالیان بود، بسیار پرطرفدار شد.

نمونه‌های درخشان ژانر جاده‌ای است. در این فیلم، داستان مردی را می‌بینیم که بی‌هیچ نام‌نشانی، در جاده‌ها و بیابان گم شده است تا زمانی که برادرش او را پیدا می‌کند. سپس ما به تدریج در مورد گذشته‌ی او و هم‌چنین عشق گم‌کرده‌اش اطلاعاتی به دست می‌آوریم. از دیگر فیلم‌های معروف این ژانر می‌توان به «ایزی رایدِر»، «دونل»، «جاده»، «خاطرات یک موتور سوار» و «داستان سرراست» اشاره کرد. از فیلم‌سازان معروفی که در این ژانر فیلم ساخته‌اند می‌توان از دنیس هاپر، فدریکو فلینی، میکال آنجلو آنتونیونی و استیون اسپیلبرگ نام برد.

از نمونه‌های فیلم جاده‌ای در سینمای ایران نیز می‌توان به فیلم‌های «دونده»، «پدر» و «صادق‌کرده» اشاره کرد.

۶. ژانر پلیسی

داستان‌هایی که با تعقیب و گریز دزدان و کلاه‌برداران توسط پلیس و مأموران قانون همراه‌اند، تم اصلی فیلم‌های ژانر پلیسی هستند. این فیلم‌ها با طرح معما و ایجاد سؤال برای تماشاگر، سعی در همراه کردن او برای حل معما و یافتن راه‌حل‌هایی برای دستگیری خلافکاران دارند. در برخی دیگر از این نوع فیلم‌ها، تماشاگر در مقام ناظر، شاهد تعقیب و گریزهاست. این گونه از فیلم‌ها نیز هیجان خاصی برای تماشاگر ایجاد می‌کنند.

از فیلم‌سازان معروف این ژانر می‌توان به ژان پیر ملویل، آلفرد هیچکاک و کلود شابرول اشاره کرد و از فیلم‌های مطرح این ژانر می‌توان از فیلم‌های «سامورایی»، «بیگانگان در ترن» و «شمال از شمال غربی» نام برد.

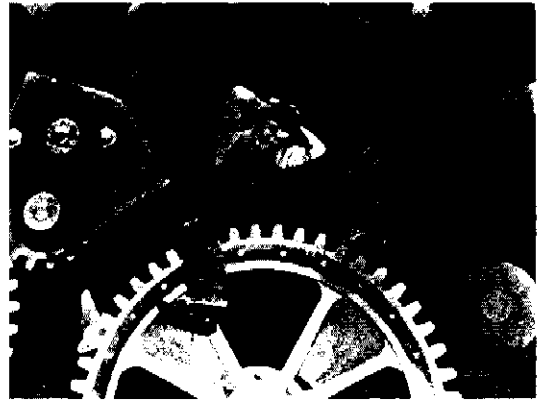
شمال از شمال غربی ساخته‌ی آلفرد هیچکاک

درمکانی خلوت ساخته‌ی نیکلاس ری

از فیلم‌های مطرح این ژانر می‌توان به «شاهین مالت»، «در مکانی خلوت» و «معما» اشاره کرد و از فیلم‌سازان مطرح این ژانر می‌توان از جان هیوستون، بیلی وایلدر و نیکلاس ری نام برد.

۸. ژانر کمدی

ژانر کمدی از قدیمی‌ترین ژانرهای سینمایی است. از زمان پیدایش اولین فیلم‌های صامت (بدون کلام)، فیلم‌های کمدی به وجود آمدند و کوشیدند تماشاگران را

بخندانند. بعد از پیدایش صدا، این‌گونه فیلم‌ها گسترش بیشتری یافتند. این ژانر تاکنون همواره از پرطرفدارترین ژانرهای سینمایی بوده است.

کمدین‌های معروفی در تاریخ سینما ظهور کردند و در زمان خود به ستاره تبدیل شدند؛ مانند چارلی چاپلین، باستر کیتن، لورل و هاردی، هارولد لویید، جری لوئیس و... از فیلم‌های شاخص ژانر کمدی نیز می‌توان به این فیلم‌ها اشاره کرد: عصر جدید، سیرک، ژنرال و پروفیسور نابغه.

تاکنون فیلم‌های کمدی موفق و پرطرفداری در سینمای ایران ساخته شده‌اند که از آن میان می‌توان به فیلم‌های «اجاره‌نشین‌ها»، «مرد عوضی»، «ای ایران» و «مومیایی ۱۳» اشاره کرد.

آواز در باران ساخته‌ی جین کلی

اما فیلم‌هایی بی‌کیفیت و در سطحی نازل نیز بسیار ساخته شده‌اند.

از فیلم‌سازان مطرح این ژانر می‌توان به جرج کیوکر، داگلاس سیرک، ارنست لوییچ و وودی آلن اشاره کرد.

فیلم‌های «لیلا»، «سارا»، «دختری با کفش‌های کتانی»، «من ترانه پانزده سال دارم» و «میم مثل مادر»، از نمونه‌های ژانر ملودرام در سینمای ایران هستند.

۱۰. ژانر موزیکال

این‌گونه فیلم‌ها که در دهه‌های ۳۰، ۴۰ و ۵۰ میلادی رواج زیادی یافتند، گروهی دیگر از فیلم‌های پرطرفدار در تاریخ سینما هستند. گرچه اکنون هم چنان فیلم‌هایی در این ژانر ساخته می‌شوند، ولی دیگر به مانند گذشته در سطح زیاد تولید نمی‌شوند. موضوعات عاشقانه، همانند ژانر ملودرام، تم اصلی این فیلم‌ها هستند؛ با این تفاوت که گفت‌وگوها و گفتار فیلم به صورت ترانه و آواز همراه با موسیقی در طول فیلم بیان می‌شوند.

فیلم «آواز در باران»، ساخته‌ی جین کلی، داستان روابط عاطفی زن و مرد جوانی است که زن علاقه‌مند به بازیگری در سینماست و مرد کمک می‌کند تا او به آرزویش دست یابد.

ژاک دمی، جین کلی و رابرت وایز از فیلم‌سازان مشهور و فیلم‌های «کن کن فرانسوی» و «لولامونس» از فیلم‌های معروف ژانر موزیکال هستند.

۹. ژانر ملودرام

داستان‌های این‌گونه از فیلم‌ها داستان‌هایی عاشقانه‌اند که گاه پایانی تراژیک دارند و گاه با پایانی خوش همراه هستند. ملودرام یکی از گسترده‌ترین انواع فیلم است و تعداد زیادی از فیلم‌های تولیدشده در این دسته قرار می‌گیرند. در ژانر ملودرام، گرچه فیلم‌های خوب زیادند،

به ۱۰ ژانر مهم و مطرح تاریخ سینما اشاره کردیم تا در مورد تقسیم‌بندی نوع‌های متفاوت سینمایی شناخت پیدا کنید. البته این تقسیم‌بندی‌ها چندان قانونمند نیستند. همواره تغییراتی در آن‌ها ایجاد می‌شود و زیرژانرهایی در هر ژانر به وجود می‌آیند؛ مانند ژانر جنگی که در آن می‌توان از زیرژانرهای فیلم‌های مقاومت، فیلم‌های مستعمراتی، فیلم‌های اسرار جنگی، فیلم‌های جاسوسی و... نام برد. اما به هر روی، آشنایی با ژانرهای اصلی و قدیمی تاریخ سینما و هم‌چنین قواعد و مشخصه‌های ثابت آن‌ها، کمک فراوانی به درک بهتر و دقیق‌تر فیلم‌ها می‌کند.